

УДК 343.195(497.1-89)

CERIF: S142, S149

Др Вељко Турањанин^{*}Др Драгана Чворовић^{**}

СТРУКТУРА СУДСКИХ ВЕЋА У КРИВИЧНИМ СУДОВИМА

Састав судећих већа једно је од најинтересантнијих питања данашњице, поготово у времену великих реформских подухвата. Различита схватања потребе за учешћем грађана-лаика у савременом кривичном поступку допринела су занимљивим приступима у регулисању тог питања. На првом месту, постоје прави поротни системи, који су одлика превасходно англоамеричког правног система, али су његове идеје нашле место и у европским законодавствима. Постоје и државе у којима судеће веће представља једно тело, састављено од судија професионалаца и судија поротника, док у појединим имамо, такође, и судије професионалце и поротнике, али су први задужени за решавање правних, а други за решавање чињеничних питања. Аутори у раду пореде структуру судских већа у кривичним поступцима за пунолетна лица у појединим балканским земљама, од којих су, примера ради, Словенија и Хрватска чланице Европске уније, док су друге у процесу придруживања. Неке од њих теже професионализацији судства, избеаујући грађане-лаике из састава судског већа, док су их друге задржале, при чему обим њихове надлежности варира од државе до државе.

Кључне речи: *Судија поротник. – Судија професионалац. – Порота. – Грађани-лаици.*

^{*} Аутор је доцент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, vturanjanin@jura.kg.ac.rs.

^{**} Ауторка је доцент Криминалистичко-полицијске академије, d.cvorovic@sbb.rs.

1. УВОД

Период великих реформских промена у кривичнопроцесним законодавствима широм европског континента, али и света, одликује и различит положај окривљеног у кривичном поступку, који често зависи од састава суда. То на леп начин илуструје сентенца: ако је окривљени крив за извршено кривично дело, боље је да му се суди пред англосаксонским судом, а уколико је невин, пред континенталним судом.¹ Анализирајући судске поступке и даље се могу запазити велике разлике у системима решавања кривичних предмета, упркос све израженијим струјањима ка уједначавању законских прописа. Тако, на пример, неке државе заснивају кривични поступак на поротницима, док друге уопште не познају тај институт, а у трећим су заступљена оба решења. Такође, у једним државама се запажа да је акценат на томе да поступак треба да води суд, док је у другим тај орган поступка релативно пасиван, док је активност, а тиме и одговорност, препуштена странкама.²

Упркос чињеници да је проценат кривичних предмета које решава поротни суд у англосаксонским земљама опао последњих година³, пре свега захваљујући алтернативним начинима њиховог решавања и споразуму о признању кривичног дела, упечатљив је број држава које су у свој правни систем увеле одређен облик учешћа грађана у суђењу или макар воде озбиљне расправе о том питању.⁴

¹ John Henry Merryman, Rogelio Perez-Perdomo, *The Civil Law Tradition: An Introduction to the Legal Systems of Western Europe and Latin America*, Stanford 2007, 127, нав. према: Mar Jimeno-Bulnes, „American Criminal Procedure in a European Context“, *Cardozo Journal of International Law & Comparative Law* 21(2)/2013, 409.

² William Pizzi, *Trials Without Truth: Why Our System of Criminal Trials Has Become an Expensive Failure and What We Need to Rebuild It?*, New York – London 1999, 115.

³ Као што смо навели, поротно суђење је деценијама представљало основни метод решавања кривичних предмета у англоамеричком правном систему. Међутим, последњих година је доживео пад и у Сједињеним Америчким Државама и неким другим државама широм света. Jane Dudzinski, „Justification for Juries: A Comparative Perspective on Models of Jury Composition“, *University of Illinois Law Review* 4/2013, 1616. Разлог за то се проналази пре свега у чињеници да тужиоци све више и више преузимају од судија главну функцију у суђењу, и због повећања трошкова кривичног поступка, услед чега се решење тражи у алтернативним начинима решавања спора, пре свега у споразуму о признању кривице. Такође, у том правном систему је од знатног утицаја на пад поротног суђења и увођење смерница за кажњавање, које га чини мање атрактивним по окривљене јер учвршћује моћ тужиоца да предмет реши споразумом о признању кривице. Илустрације ради, према истраживању, број поротних суђења за период од 1976. до 2002. године бележи пад од 15% (1976. године одржавана су 52 поротна суђења на сваких 1.000 случајева, док је 2002. године одржано свега 22 на 1.000). Вид. Valerie Hans, „The Twenty-First Century Jury: Worst of Times or Best of Times?“, *Criminal Law Brief* 1/2006, 3.

⁴ Valerie Hans, „Jury Systems around the World“, *Cornell Law Faculty Publications paper* 305/2008, 276.

Примера ради, то је случај са Шпанијом⁵, Аргентином, Венецуелом, Јапаном, Корејом, Русијом⁶, земљама Балкана, које према важећим законима имају или чист поротни систем или пак мешовити. Веома интересантно решење је заступљено у Француској.⁷ Тако данас имамо ситуацију да се у државама са укорењеним системом поротног суђења воде дебате о томе да ли треба задржати пороту⁸, док друге, које нису имале такав систем суђења, раде на њеном увођењу.⁹ Међутим, стално преиспитивање учешћа грађана у суђењу неопходно је и због поштовања људских права и демократских стандарда, загарантованих Европском конвенцијом о људским правима и слободама.¹⁰ Увођење лаика у кривични поступак у појединим државама уследило је након успешних (у Француској) или чак неуспешних (у Немачкој) револуција.¹¹ У Сједињеним Америчким Државама порота је уведена као брана неправичним и арбитрерним оптужењима¹², односно пристрасном или ексцентричном судији¹³, када је већ било уздрмано веровање у божанску интервенцију на кривичним

⁵ Вељко Турањанин, „Поротни систем у Шпанији“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније* (ур. Божин Влашковић), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2013, 172–223.

⁶ Вид. Stephen Thaman, „The Good, the Bad, or the Indifferent: 12 Angry Man in Russia“, *Chicago-Kent Law Review* 82(2)/2007, 791–808; Stephen Thaman, „Europe’s New Jury System: The cases from Spain and Russia“, *Law and Contemporary Problems* 62(2)/1999, 233–259; Mar Jimeno-Bulnes, „A Different Story Line for 12 Angry Man: Verdicts Reached by Majority Rule – the Spanish Perspective“, *Chicago-Kent Law Review* 82(2)/2007, 759–777; Вељко Турањанин, „Увођење адверсарног система у Русији кроз приказ два најважнија института: пороту и споразум о признању кривице“, *Гласник права* 3/2011, 65–81; Veljko Turanjanin, „European Systems of Jury Trials“, *US-China Law Review* 2/2015, 195–207; Вељко Турањанин, „12 гневних људи: порота у Русији“, *Европске интеграције и казнено законодавство (Поглавље 23 – норма, пракса и мере хармонизације)* (ур. Станко Бејатовић), Интермекс – Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор 2016, 525–535.

⁷ Драгана Чворовић, Вељко Турањанин, „Улога пороте у француском кривичном поступку“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2015, 217–233.

⁸ Joel Samaha, *Criminal Procedure*, Wadsworth Cengage Learning, Belmont 2012, 444.

⁹ Francis J. Pakes, *Comparative Criminal Justice*, Willan Publishing, Portland 2010, 108; Roderick Munday, „Jury trial, continental style“, *Legal Studies* 13(2)/1993, 204.

¹⁰ John Jackson, Nikolay Kovalev, „Lay Adjudication and Human Rights in Europe“, *Columbia Journal of European Law* 13(1)/2006, 84–85.

¹¹ Stephen Thaman, „The Nullification of the Russian Jury: Lessons for Jury-Inspired Reform in Eurasia and Beyond“, *Cornell International Law Journal* 40(2)/2007, 361.

¹² Daniel Hall, *Criminal Law and Procedure*, Delmar Cengage Learning, New York 2012, 492.

¹³ David Neubauer, Henry Fradella, *America’s Courts and the Criminal Justice System*, Cengage, Boston 2018, 377.

суђењима.¹⁴ Међутим, за разлику од политичких фактора који су довели до успостављања поротног суђења у већини држава, наводи се да је у Србији порота уведена као „средство за побољшање правосуђа једино у интересу правичности“¹⁵, иако се касније одржала као „израз политичког принципа“.¹⁶

Реформски подухвати у Европи нису заобишли ни законодавства бивше Југославије, у којима, пак, новодонети закони не представљају крај реформског процеса, већ само корак даље.¹⁷ Из јединствене Југославије настало је шест мањих држава, а истовремено девет законодавстава, будући да у Босни и Херцеговини постоје четири закона о кривичном поступку, у безуспешном покушају копирања швајцарског уређења. Промене у кривичним поступцима на тлу Европе неизбежно су морале да нађу одраз и у поротном суђењу, те се поједине државе окрећу пороти, а друге професионализацији судова. Списку држава који су дали Џексон и Ковалев¹⁸ у којима грађани не учествују у суђењу, додајемо и црногорско законодавство, тако да је утицај идеја о учешћу грађана у суђењу, с једне стране, и професионализација судова, с друге стране, нашао одраз у законодавствима бивше Југославије. Тако у појединим државама и данас преовладава мешовити тип пороте, док у другим суди веће састављено искључиво од судија професионалаца, као што ћемо видети у даљем току рада. Постоје и предлози да се уведе „квалификована порота“, као облик суђења у коме би поротници били правници.¹⁹ Уставне промене у Републици Србији могу да донесу унеколико другачији положај поротника, судећи по предлогу Министарства правде, о коме траје јавна расправа у време писања овог рада.

¹⁴ James McCord, Sandra McCord, *Criminal Law and Procedure for the Paralegal*, West Legal Studies, New York 2005, 482.

¹⁵ Божидар Марковић, *Расправе из кривичног поступка*, Геца Кон, Београд 1914, 119.

¹⁶ Тихомир Васиљевић *et al.*, *Учешће грађана у суђењу на територији Социјалистичке Аутономне Покрајине Војводине*, Завод за научноистраживачки рад Правног факултета, Нови Сад 1975, 3.

¹⁷ Вид. Станко Бејатовић, „Нови Законик о кривичном поступку – крај реформе или само један корак у процесу реформе?“, *Правни информатор* 16(9)/2013, 3–25.

¹⁸ J. Jackson, N. Kovalev, 94.

¹⁹ Драго Радуловић, *Кривично процесно право*, Правни факултет, Подгорица 2009, 88.

2. ПОРОТНИ СИСТЕМ У СРБИЈИ

2.1. Положај пороте у кривичнопроцесном законодавству Србије: поглед кроз историју

Порота²⁰ је у Србији постала законски институт доношењем Душановог законика, који је садржао више одредаба о њој.²¹ Међутим, приликом разматрања пороте поставља се посебно питање да ли је она представљала доказно средство или је одлучивала о исходу предмета. У старијој епохи, поротници су превасходно били сведоци, па су се тек касније трансформисали у тело које одлучује о кривици. О томе да је тако било и у Србији сведочи нам низ фрагмената из *Приноса за хрватски правноповјесни Рјечник* Владимира Мажуранића, у којима је наведено да реч *порота* потиче од термина *рота*, који означава заклетву коју полажу поротници, а префикс *по* указује на то да се заклетва полагала након заклетве странке која их је довела на суд.²²

Учешће грађана у суђењу у Србији константно је преиспитивано почев од XIX века. Професор Божидар Марковић је поставио два кључна питања у вези са поротом, која су актуелна и данас, када по-

²⁰ Интересантно је да је код нас енглески термин за пороту преведен као жири, као „тим стручњака или изабраних особа за оцењивање и доношење одлука према утврђеним правилима на изложбама, уметничким, спортским и другим манифестацијама“. Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Прометеј, Нови Сад 2011, 478.

²¹ Одредбама Душановог законика биле су установљене велика, средња и мала порота: „За велико дело да су 24 поротника, а за мању ствар да је 12 поротника, а за мало дело 6 поротника (ови поротници да нису власни никога измирити, него да огласе правим или пак кривим), да је свака порота у цркви и поп у ризама да их закуне, и у пороти на што се већина закуне и у кога већина огласи правим, њој да се верује. Као што је закон у деда царевог, у Светог краља, да су великој властели велика властела поротници, а средњим људима према њима дружина, а себрдији њихова дружина да се поротници (да у пороти не буде сродника ни пизматара). Иноверцима и трговцима поротници половина хришћани, а половина из њихове дружине, по закону Светог краља.“ Нав. према: Синиша Важић, „Систем и улога пороте у кривичном поступку (искуства у примени и предлози *de lege ferenda*)“, *Нова решења у кривичном поступку и досадашња искуства у њиховој примени* (ур. Станко Бејатовић), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор 2006, 349–350. Међутим, из те одредбе произилази, као што поједини писци тумаче, да је порота у српском законодавству постојала још у време краља Милутина. Штавише, Авакумовић је у свом делу *Енглеска, француска и српска порота* тврдио да је Душанова порота боља и савршенија од енглеске пороте. У појединим одредбама Душановог закона прописан је и такав облик пороте састављен од половине Срба и половине странаца, уколико је спор водио страни држављанин. Наравно, посебно је питање на који начин би такав поротни суд одлучивао јер, по природи ствари, свака страна би гласала за своју. За више вид. Миленко Јовановић, *Порота средњовековне Србије*, Савез удружења правника Југославије, Београд 1959.

²² М. Јовановић, 22.

ново преиспитујемо учешће лаичког елемента: „...треба ли у Србији допустити да лаици учествују у вршењу кривичног правосуђа...“ и „...ако је на ово питање одговор потврдан, у ком облику треба допустити лаицима да учествују у кривичном правосуђу, да ли у облику пороте или кога другог мешовитог суда“?²³

Први новији законски текст који се односио на учешће грађана у суђењу био је Закон о пороти књаза Милана Обреновића из 1871. године, који је садржао одредбе о избору поротника, надлежности, саставу и раду поротних судова и праву на жалбу против одлуке пороте. За поротника је могло бити изабрано лице које је у моменту избора имало навршених 30 година, а пре тога непрестано пет година живело у Србији и плаћало шест талира пореза годишње (чл. 1 ЗОП). Интересантно је да је законодавац детаљно регулисао ко све не може бити поротник (између осталих, то су: слуге, лица која не уживају грађанска права, лица осуђена због користољубља, али и лица ослобођена услед недостатка доказа, државни министри, свештеници, војници итд.), а предвидео је и могућност да, на пример, лица која су навршила 60 година живота и народни посланици одбију поротничку дужност (чл. 2–4 ЗОП), док се лице које је најмање 12 дана било поротник у току једне календарске године није морало примити позива (чл. 5 ЗОП). Поротни суд је био надлежан да суди само за таксативно набројана кривична дела: опасну крађу, разбојништво и паљевину, али ако је у питању стицај, па је за нека дела надлежна порота а за друга суд, надлежност пороте се протезала и на та дела (чл. 18–19. ЗОП). Поротни суд се састојао од три члана окружног суда и четири поротника, а ако је било у изгледу да ће суђење трајати дуже од уобичајеног, тада би суд узимао једног или двојицу допунских поротника (чл. 22, 27 и 28 ЗОП). На занимљив начин је било решено и питање гласања: прво гласају два поротника, па двоје судија, па опет двоје поротника и на крају председавајући судија (чл. 40 ЗОП). Против пресуде и решења које доноси поротни суд била је дозвољена жалба касационом суду (чл. 46 ЗОП).

Године 1892. донет је нови Закон о пороти,²⁴ који је у основи садржавао одредбе старог закона. Пре свега, установа пороте је била регулисана и Уставом, у којем је било прописано да за извесна кривична дела суди поротни суд (чл. 149 Устава). Законодавац је, између осталог, проширио круг лица која не могу бити поротници, а што је битније, смањио је број поротника у кривичном поступку, тако да је било прописано да, осим тројице државних судија, суде и два поротника из народа. Проширен је и корпус кривичних дела за

²³ Б. Марковић, 84.

²⁴ Закон о пороти од 31. марта 1892, са изменама и допунама од 28. новембра 1895, 20. новембра 1905. и 6. септембра 1919. године.

која је надлежна порота, док је начин гласања остао непромењен, уз прилагођавање новом броју поротника. Тај законски текст је претрпео више измена и допуна (од 28. новембра 1895, 20. новембра 1905. и 6. септембра 1919. године), због незадовољства функционисањем таквог система суђења. Тако, у једном решењу министра правде из 1905. године стоји: „Функционисање пороте није задовољило очекивања, која су на њу полагана. Ни њен састав ни ограничен број криваца, за које је установљена њена надлежност, није одговарао појму, какав у нашем народу постоји о поротном суду, нити поротној установи код других народа. Измене и допуне од 28. новембра 1895. године још су више удаљиле пороту од њеног правог бића. Да би порота одговорила својој правој задаћи, да би се утврдио и њен бољи састав, који би ујемчио и њен правилнији рад, и да би се њеној надлежности подвргао већи број кривичних дела, ја сам решио, да приступим изради новог закона о пороти, који посао поверавам нарочитој комисији...”²⁵

Југославија до Другог светског рата није имала институт пороте, будући да је тадашњим законским текстом којим је био регулисан кривични поступак био укинут, па се примењивао јединствен систем без учешћа грађана у суђењу, док је у току тог рата нашао примену у војним судовима²⁶, с тим што функција поротника није била изборна већ је поротнике постављао врховни командант оружаних снага својом наредбом.²⁷ Тиме је у току Народноослободилачке борбе поново зачета идеја о учествовању лаичког елемента у судским поступцима.²⁸ Након Другог светског рата, учешће грађана у суђењу можемо пратити у више фаза развоја српског правосуђа. Сматра се да прва фаза обухвата период од 1945. до 1954. године (период од доношења првог Закона о уређењу народних судова до доношења Закона о судовима), друга фаза од 1954. до 1963. године (до доношења новог устава), а трећа до доношења Устава из 1974. године.²⁹ На те фазе бисмо надовезали још три. Четврта фаза је трајала до доношења Законика о кривичном поступку из 2001. године са свим изменама и допунама, а пета обухвата период важења тог законског текста до ступања на снагу Законика о кривичном поступку из 2011. године, који је почео да се примењује 2013. године. Коначно, последња фаза траје од доношења последњег ЗКП и још није завршена. Овде, наравно, није узет у обзир ЗКП из 2006. године, зато што никад није

²⁵ Б. Марковић, 84.

²⁶ Станко Бејатовић, *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд 2016, 139.

²⁷ Ђ. Полак *et al.*, *Приручник за судије поротнике војних судова*, Војно-издавачки завод ЈНА, Београд 1960, 17.

²⁸ Опширније: Татјана Бугарски, *Улога поротника у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2016, 39.

²⁹ Т. Васиљевић *et al.*, 21–25.

заживео. А питање је и до када ће ЗКП из 2011. године важити, како услед његових бројних проблематичних одредаба и све чешћих најава законодавних измена тако и због предстојећих уставних промена.

Према Закону о уређењу судова из 1945. године, у првом степену се суђење одвијало пред већем од једног судије и двојице судија поротника³⁰ који су имали иста права као и професионалне судије.³¹ Карактеристика тог законског текста лежи у томе што је законом дефинисано да су „судије особе које врше судску дужност непрекидно за вријеме за које су изабрани, а присудитељи су особе које се повремено позивају у суд за вршење судске дужности“ (чл. 14, ст. 1). Исти састав судећег већа био је предвиђен и у војним судовима, а важно је нагласити да су та правила важила само у првостепеном поступку – у поступку пред другостепеним судом, поротници нису постојали.³² За ова разматрања значајно је и то да је у другој фази развоја повећан број поротника, па су тако првостепена судећа већа била састављена од двојице судија и тројице судија поротника када су судила за кривична дела за која се могла изрећи казна затвора од двадесет година или смртна казна, док су за остала кривична дела већа била састављена од једног судије и двојице судија поротника, при чему је нешто касније порота добила овлашћење да суди и у другостепеном поступку на Врховном војном суду.³³ Као што већ овде можемо да приметимо, број поротника који суди у судовима опште надлежности остао је непромењен све до данас, али је мењана њихова надлежност. Тако је, доношењем Закона о кривичном поступку из 1977. године³⁴, одређено да у првом степену судови суде у већима од двојице судија и тројице судија поротника за кривична дела за која се по закону може изрећи казна затвора од петнаест година или тежа казна, а у већима од једног судије и двојице судија поротника за дела за која је прописана блажа казна (чл. 23, ст. 1 ЗКП).

³⁰ Таква комбинација судија и судија поротника води порекло из немачког законодавства. Вид. J. Jackson, N. Kovalev, 96. Немачки систем неправде пороте представља узор, па је у литератури најчешће истраживан. Опширније о томе: John Langbein, „Mixed Court and Jury Court: Could the Continental Alternative Fill the American Need“, *American Bar Foundation Research Journal* 6(1)/1981, 196.

³¹ Vladimir Ljubanović, *Sudjelovanje građana u suvremenom jugoslovenskom krivičnom suđenju*, doktorska disertacija, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb 1983, 32.

³² *Ibid.*, 32–43.

³³ *Ibid.*, 51, 57.

³⁴ Закон о кривичном поступку, *Службени лист СФРЈ*, бр. 4/77, 36/77, 14/85, 26/86, 74/87, 57/89, 3/90 и *Службени лист СРЈ*, бр. 27/92, 24/94 и 13/01.

2.2. Положај судије поротника према позитивним кривичноправним прописима Републике Србије

Као што је наведено, установа поротног система у Србији представља уставну категорију³⁵ још с почетка XX века, па је прописано да у суђењу учествују судије и судије поротници, на начин утврђен законом (чл. 142, ст. 4 Устава³⁶). Према Амандману III Радног текста Амандмана Министарства правде на Устав Републике Србије, у суђењу могу да учествују и судије поротници, у складу са законом. Као што видимо, таква могућа уставна одредба би препустила начин и обим учешћа судија поротника у поступцима, за потребе овог рада, у кривичном поступку. Другим речима, уставотворац би широм отворио врата могућности искључивања поротника из кривичног поступка.

Одредбе о судијама поротницима у кривичном процесном праву Републике Србије садржане су, пре свега, у Закону о судијама³⁷ и у Законнику о кривичном поступку.³⁸ У поређењу са другим законима којима је регулисана та материја, примећује се да су у српским законима оне релативно оскудне и није им посвећена довољна пажња. Као основни услов да би неко лице могло бити изабрано на ту функцију наводи се држављанство Републике Србије, те достојност за њено вршење. Затим, поротник не може бити члан политичке странке нити политички деловати на други начин, а при његовом именовању води се рачуна о полу, старости, занимању и друштвеном положају, па знању, стручности и склоности ка појединим врстама судских ствари. Важно је напоменути и да судија поротник не може бити адвокат нити пружати правне услуге и стручне савете уз накнаду, а са том функцијом су неспојиве и друге службе, послови и поступци који су опречни достојанству и независности судије или штетни по углед суда (чл. 85. ЗОС). Судија поротник се бира на период од пет година, али може бити поново изабран на исту функцију (чл. 81 ЗОС).

³⁵ Улога и положај судија поротника једна је од тема која је била предмет јавне дебате о уставним променама у Србији. Вид. више у: Organization of the Judiciary in the Republic of Serbia in the Context of Constitutional Amendments, https://www.academia.edu/34966097/ORGANIZATION_OF_THE_JUDICIARY_IN_THE_REPUBLIC_OF_SERBIA_IN_THE_CONTEXT_OF_CONSTITUTIONAL_AMENDMENTS, 26. октобар 2017.

³⁶ Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

³⁷ Закон о судијама – ЗОС, *Службени гласник РС*, бр. 116/2008, 58/2009, 104/2009, 101/2010, 8/2012, 121/2012, 124/2012, 101/2013, 111/2014, 117/2014, 40/2015, 63/2015, 106/2015, 63/2016 и 47/2017.

³⁸ Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/13 и 45/13.

Поступак избора судије поротника није толико једноставан као што је то случај у државама у којима је успостављен прави систем поротног суђења, у којем група грађана одлучује о кривици окривљеног. Међутим, то је и логично јер се у тим земљама поротници бирају само за тај, конкретан кривични предмет, па у неким земљама за живота грађанин може бити поротник свега једном, док је у другим системима, попут руског, законом прописано да се исто лице може изабрати на ту функцију свега једном годишње. У Србији је ситуација другачија због установљеног мешовитог система, у којем се поротници бирају на пет година са могућношћу поновног избора, па је законодавац имао потребу за именовањем судија поротника на вишим нивоима власти. Поступак избора је регулисан тако што министар надлежан за правосуђе прибавља мишљење суда за који се именује судија поротник о лицу које жели да предложи за ту функцију. Након добијеног мишљења, министар саставља предлог који упућује Високом савету судства који именује судију поротника.³⁹ За поротника може бити изабрано пунолетно лице које у моменту именовања има мање од седамдесет година (чл. 82 ЗОС).⁴⁰ Након завршеног поступка именовања, судија поротник пред председником суда у коме ће вршити своју функцију треба да положи заклетву, која гласи: „Заклињем се својом чашћу да ћу своју функцију вршити верно Уставу и закону, савесно, предано и непристрасно“ (чл. 83 ЗОС).

Законодавац је решио и питање удаљења са функције судије поротника, као и његово разрешење. Наиме, председник суда ће удаљити са функције судију поротника уколико је против њега по-

³⁹ Иначе, Високи савет судства преиспитује потребан број судија поротника у сваком суду на пет година, што је свакако период на који се поротници бирају, али по сопственој иницијативи или на предлог председника суда, председника непосредно вишег суда, председника Врховног касационог суда и министра надлежног за правосуђе, а на основу годишњег прилива предмета, Високи савет судства може преиспитати потребан број судија поротника и пре истека тог рока (чл. 10 ЗОС).

⁴⁰ Доња старосна граница за именовање судије поротника је знатно снижена у односу на раније законско решење, по којем је за судију поротника могло бити изабрано лице које је навршило 26 година старости. Садашње решење је практичније и у складу са трендом заступљеним у системима у којима постоји право поротно суђење, где је пунолетство или право гласа у вези са могућношћу да неко лице буде поротник у кривичном поступку. Раније решење у Србији било је логично са практичне стране јер је тако законодавац омогућавао избор на функцију само лицима која су стекла одређена искуства у животу, најчешће праћена завршеним факултетом, што данас не мора да буде случај. Иначе, та граница је, рецимо, у Шпанији такође 18 година (иако постоје предлози да се подигне на 24 или 30 година), док је у Русији граница постављена на 25 година старости. Као што можемо да видимо, услови за избор поротника нису строго постављени будући да у суштини године старости представљају најчешћу брану. Вид. Dana Seetahal, *Commonwealth Caribbean Criminal Practice and Procedure*, Cavendish Publishing Limited, London – Sydney 2001, 313–314.

кренут поступак за кривично дело због чијег извршења може бити разрешен или сам поступак за разрешење⁴¹, док удаљење траје до окончања поступка (чл. 84 ЗОС). Дакле, судија поротник може да буде удаљен из два разлога: због покретања кривичног поступка и због покретања поступка за разрешење. Будући да се на судије поротнике сходно примењују одредбе о судијама (чл. 88 ЗОС), то значи да поротник може бити удаљен када се против њега покрене кривични поступак због извршења кривичног дела за које се може изрећи казна затвора од најмање шест месеци, или за кажњиво дело које га чини недостојним судијске функције, или због тешког дисциплинског прекршаја (чл. 62 ЗОС). Али, док судија може бити удаљен са вршења своје функције само када је према њему одређен притвор, судија поротник може и без тога. Ипак, законодавац је ту област оставио релативно оскудно дефинисаном, па није потпуно јасно да ли се сви разлози који постоје за разрешење судије узимају и за удаљење и разрешење поротника или само они који су спојиви са њиховом функцијом. Тако, сматрамо да се нестручно обављање судијске функције, што представља разлог за разрешење судије, не може узети као разлог за разрешење поротника јер се под тим термином подразумева недовољно успешно вршење судијске функције, у ком случају судија добија оцену *не задовољава*, сходно критеријумима за вредновање рада судија (чл. 63 ЗОС). Судије поротници не подлежу том вредновању, па се самим тим тај разлог искључује.⁴²

Судија поротник не може да изврши све прописане дисциплинске прекршаје већ само неке, попут повреде начела непристрасности, пропуштања да тражи изузеће у предметима у којима постоји разлог за то, учестало кашњење на заказане претресе, прихватање поклона супротно прописима који регулишу сукоб интереса, очигледно некоректно поступање према учесницима у судским поступцима и запосленим у суду и слично (чл. 90, ст. 1 ЗОС). У судској пракси се најчешће јавља потреба за изузећем судије и судије поротника, па се у кривичном поступку може тражити изузеће судије поротника под истим условима и разлозима који важе за професионалног судију, у ком случају је дужан да обустави сваки рад на предмету. Изузеће судије поротника може бити обавезно и факултативно, при чему су разлози за обавезно таксативно наведени у ЗКП, док факултативно изузеће постоји када се појави ситуација која указује

⁴¹ Овде треба указати на чињеницу да је Кривичним закоником Србије (КЗ) прописано кривично дело кршење закона од судије, јавног тужиоца или његовог заменика, које може да изврши и судија поротник, што је изричито наглашено и у радњи извршења дела (чл. 360 КЗ).

⁴² У ранијем Закону о судијама било је изричито прописано да дужност судије не престаје услед навршења радног века нити због нестручног вршења дужности, осим када судија испуњава стручне услове за судију. Вид. С. Важић, 356.

на то да је непристрасност судије или судије поротника доведена у питање.⁴³ Међутим, као разлог за изузеће захтева се постојање тежег дисциплинског прекршаја, који постоји у случају када је услед извршења неког прекршаја дошло до озбиљног поремећаја у вршењу судске власти или обављању радних задатака у суду или до тешког нарушавања угледа и поверења јавности у судство, а нарочито застаревања предмета због несавесног рада судије, ако је наступила већа штета у имовини странке у поступку и у случају поновљеног дисциплинског прекршаја (под којим се подразумева три пута правноснажно утврђена одговорност судије за дисциплински прекршај – чл. 90, ст. 2–3 ЗОС). Иако је много већа опасност по кривични поступак, а и вероватноћа извршења, уколико дисциплински прекршај изврши судија, не сме се занемарити могућност да то учини и судија поротник.

Тек моментом завршетка поступка може се донети коначна одлука – да ли ће судија поротник бити разрешен своје дужности или ће се вратити на њу. Иницијативу за разрешење судије поротника може поднети било које лице, а поступак покреће Високи савет судства, по службеној дужности или на предлог председника суда, председника непосредно вишег суда, председника Врховног касационог суда или министра надлежног за правосуђе.

Високи савет судства утврђује разлоге за разрешење, а председник првостепеног суда пред којим је вођен кривични поступак доставља му без одлагања осуђујућу правноснажну пресуду (чл. 64 ЗОС), уколико је поступак вођен због извршеног кривичног дела. Високи савет судства утврђује чињенице и одлучује у поступку затвореном за јавност. Дужан је да поступак спроведе и да донесе образложену одлуку у року од 45 дана од дана достављања акта којим се поступак покреће (чл. 65 ЗОС). Судија поротник има право да учествује у том поступку, да се упозна са предметом и пратећом документацијом и да пружи, сам или преко свог заступника, објашњења и доказе за своје наводе, усменим или писменим путем (чл. 66 ЗОС). Против правноснажне одлуке Високог савета судства судија поротник има право на жалбу Уставном суду у року од 30 дана од дана достављања одлуке, чија одлука је коначна (чл. 67 ЗОС).

Осим разрешења, законодавац је прописао још два разлога због којих судији поротнику може да престане функција. Прво, по-

⁴³ Станко Бејатовић *et al.*, *Приручник за примену Закона о кривичном поступку*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд 2013, 48. Рецимо, постоји разлог за изузеће судије поротника када је учествовао на главном претресу, у кривичном предмету у којем је његов син, као заменик окружног јавног тужиоца, поднео захтев за спровођење истраге (решење Окружног суда у Ваљево Кж. 89/2003 од 15. априла 2003).

ротнику престаје функција уколико буде укинут суд у коме обавља своју функцију (чл. 86, ст. 1 ЗОС). Будући да се поротник именује за конкретан суд, тај разлог престанка његове функције је логично постављен, поготово уколико се узме у обзир ситуација у Србији, у којој се у последње време често мења мрежа судова. Судији поротнику не може престати функција због навршења радног века (чл. 86, ст. 2 ЗОС), али не треба изгубити из вида чињеницу да је горња старосна граница за његов избор постављена на седамдесет година, тако да је време обављања поротничке функције ипак ограничено. Друго, његова функција престаје истеком петогодишњег мандата. Иако може бити поново изабран на њу, до тога не мора да дође. Поступак у коме се утврђују разлози за разрешење функције покреће се на основу предлога председника суда, председника непосредно вишег суда, председника Врховног касационог суда или министра надлежног за правосуђе, а поступак покреће, води и одлуку доноси Високи савет судства (чл. 86, ст. 3–4 ЗОС).

На крају ових разматрања треба напоменути да судија поротник, док обавља своју функцију, има право на накнаду трошкова насталих за време обављања функције, накнаду за изгубљену зараду и право на награду, а услове и висину накнаде и награде прописује Високи савет судства (чл. 87 ЗОС). Према Одлуци о накнадама и наградама судијама поротницима Високог савета судства од 3. септембра 2010. године, трошкови настали за време обављања функције обухватају искључиво путне трошкове од његовог пребивалишта или боравишта до седишта суда или места где треба да врши функцију, као и трошкове повратка. Трошкови се признају у висини стварних издатака за путовање средствима јавног превоза, а ако судија поротник користи сопствено возило, признаје му се накнада у висини возне или аутобуске карте. Поротнику који је у радном односу припада накнада у висини зараде коју би остварио да је радио, а судији поротнику који самостално обавља регистровану привредну или професионалну делатност припада накнада у висини основице на коју плаћа доприносе за обавезно сопствено социјално осигурање, сразмерно броју часова проведених у вршењу функције. Обрачун и исплату накнаде врши суд у коме је поротник вршио дужност, након достављања доказа о насталим трошковима, доказа о томе да му је за време обављања функције одбијена зарада и копије пријаве надлежном фонду, зависно од тога који се трошкови траже. Према првобитном решењу, судија поротник је имао право на награду, сразмерно броју часова проведених у вршењу функције, у износу од 30% од часа рада судије суда пред којим поступа. Међутим, Одлуком о изменама Одлуке о накнадама и наградама судијама поротницима од 18. марта 2011. године одређено је да судија поротник има право на награду сразмерно броју часова проведених у вршењу функције,

који представља број часова од почетка првог до краја последњег рочишта у судећем дану, укључујући и време седнице већа на којој се већа и гласа, при чему се започети час узима као пун час. Награда се одређује тако што се основица за обрачун награде дели бројем радних часова у месецу који је претходио месецу у коме је поротник вршио своју функцију, па се тако добијен износ множи бројем часова које је провео као поротник. Основица за обрачун износи 125% просечне месечне зараде по запосленом без пореза и доприноса, према подацима надлежног органа, исплаћене за месец који је претходио месецу у коме је судија поротник вршио своју функцију.

Законодавац је питање састава судских већа решио ЗКП-ом, опредељујући се на тај начин о тачном броју судија поротника у конкретном кривичном поступку и надлежностима пороте. Пре свега, треба напоменути да је законодавац одлучио да смањи њене надлежности, проширујући оне које припадају судији појединцу. Према важећим законским прописима, у првом степену суд суди у већу састављеном од једног судије и двоје судија поротника за кривична дела за која се може изрећи казна затвора преко осам, а до двадесет година, те од двоје судија и троје судија поротника за кривична дела за која се може изрећи казна затвора у трајању од тридесет до четрдесет година (чл. 21, ст. 1 ЗКП). У односу на претходно законодавно решење, очигледно је да је надлежност пороте знатно редукована. Формалноправно, судије поротници су у судским већима у одлучивању равноправни са судијама професионалцима, али их околност да немају правничко образовање чини стварно неравноправним у решавању правних и чињеничних питања.^{44, 45} Међутим, према неким схватањима, управо недостатак њиховог специјализованог знања и искуства може деловати као кочница занесеним тужиоцима и пристрасном суду⁴⁶, поготово у данашњем судству када је улога суда у кривичном поступку прилично смањена.⁴⁷ Дакле, стварна надлежност

⁴⁴ Миодраг Симовић, *Кривично процесно право – увод и општи део*, Бихаћ 2005, 78.

⁴⁵ У кривичној ствари је тешко раздвојити правна од чињеничних питања. За даље читање: Татјана Бугарски, „Судије поротници и оцена доказа по слободном судијском уверењу“, *Зборник Правног факултета у Новом Саду* 3/2014, 221–234.

⁴⁶ Valerie Hans, „What Difference Does a Jury Make“, *Yonsei Law Journal* 3/2012, 4.

⁴⁷ Према позитивноправним решењима, веће састављено од судија професионалаца и судија поротника у кривичном поступку Србије, између осталог: доноси одлуку о изузећу судије од отварања заседања (чл. 41, ст. 4 ЗКП); доноси одлуку о разрешењу браниоца (чл. 81, ст. 1 ЗКП); одлучује о жалби против решења којим је сведоку изречена новчана казна (чл. 101, ст. 3 ЗКП); одлучује о жалби против решења којим је учеснику у поступку који вређа сведока или оштећеног, прети му или угрожава његову сигурност, изречена новчана казна (чл. 102, ст. 3 ЗКП); након потврђивања оптужнице одлучује о одређивању статуса заштићеног сведока (чл.

и састав суда, у овом случају пороте, условљени су тежином кривичног дела, односно висином запрећене казне. Проширивање надлеж-

108, ст. 1 ЗКП); одлучује о жалби против решења којим је вештаку изречена новчана казна (чл. 115, ст. 5 ЗКП); одлучује о жалби против решења којим је изречена новчана казна лицу које је без законског разлога одбило да да узорак гласа или рукописа (чл. 141, ст. 6 ЗКП); одлучује о жалби против решења којим је изречена новчана казна лицу које одбије да омогући приступ предметима, да пружи обавештења потребна за њихову употребу или да их преда (чл. 148, ст. 3 ЗКП); одлучује о жалби против решења којим је изречена новчана казна лицу које избегава да прими позив (чл. 193, ст. 5 ЗКП); одлучује о одређивању, продужењу или укидању мере забране прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем, на главном претресу (чл. 198, ст. 2 ЗКП); одлучује о одређивању, продужењу или укидању мере забране напуштања боравишта и пратећих мера уз њу, на главном претресу (чл. 200, ст. 2 ЗКП); одлучује о одређивању, одузимању или укидању јемства, на главном претресу (чл. 205, ст. 1 ЗКП); одлучује о одређивању, продужењу или укидању мере забране напуштања стана, на главном претресу (чл. 209, ст. 2 ЗКП); одлучује о продужењу и укидању притвора (чл. 215, ст. 2 ЗКП); одлучује о жалби изреченој против решења о казни изреченој за дисциплински преступ (чл. 221, ст. 2 ЗКП); одлучује о жалби против решења којим је изречена новчана казна због вређања органа или учесника у кривичном поступку (чл. 231, ст. 3 ЗКП); доноси одлуку о забрани тонског или оптичког снимања појединих делова главног претреса (чл. 236, ст. 3 ЗКП); наређује исправке или допуне записника (чл. 240, ст. 3 ЗКП); одлучује о одређивању привремене мере обезбеђења имовинскоправног захтева након подигнуте оптужнице (чл. 257, ст. 2 ЗКП); одлучује о искључењу јавности (чл. 363 ЗКП); доноси одлуку о дозвољавању присуства на главном претресу појединим лицима у случају када је јавност искључена (чл. 364, ст. 2 ЗКП); одлучује о предлогу о коме не постоји сагласност странака и о сагласним предлозима странака које не прихвати председник већа (чл. 368, ст. 1, тач. 1); одлучује о приговору против мере председника већа која се односи на руковођење главним претресом (чл. 368, ст. 1, тач. 2); одлучује о удаљењу из суднице, о искључењу браниоца или пуномоћника и о настављању, прекиду или одлагању главног претреса због одржавања реда и управљања главним претресом (чл. 368, ст. 1, тач. 4); одлучује о извођењу допунских доказа уколико оцени да је то неопходно да би се отклониле противречности или нејасноће у изведеним доказима и да је то неопходно да би се предмет доказивања свестрано расправио (чл. 368, ст. 1, тач. 5); опозива решење о кажњавању (чл. 375, ст. 2); одлучује о обустави кривичног поступка у случају да на главни претрес, не оправдавши свој изостанак, не дође оштећени као тужилац или приватни тужилац, нити њихов пуномоћник, а који су били уредно позвани (чл. 379, ст. 2); наређује довођење уредно позваног оптуженог (чл. 380, ст. 1); опозива наредбу о довођењу (чл. 380, ст. 2); на предлог тужиоца, доноси решење о суђењу у одсуству (чл. 381, ст. 2); одлучује о одржавању главног претреса без присуства уредно позваног браниоца (чл. 382, ст. 1); одлучује о новчаном кажњавању браниоца чији је неоправдани изостанак довео до неодржавања или одлагања главног претреса (чл. 382, ст. 3; вид. пресуду Окружног суда у Београду Кж. 3128/2009 од 24. септембра 2009); наређује довођење уредно позваног сведока, вештака или стручног саветника (чл. 384, ст. 1); одлаже главни претрес (чл. 387, ст. 1); одлучује да се сведоци и вештаци не испитују поново, него да се изврши увид у записнике о њиховим исказима датим на ранијем главном претресу или да, ако је то потребно, председник већа укратко изнесе садржину тих изјава или их прочита (чл. 388, ст. 1); преиначује решење председника већа о неизвођењу појединих доказа (чл. 395, ст. 5); одлучује о забрани питања или одговора на већ постављено питање (чл. 398, ст. 5); одлучује о давању дозволе вештаку да прочита писани налаз и мишљење

ности судије појединца, према важећем ЗКП, довело је до смањења надлежности пороте. Њено постојање у облику у коме се и данас јавља било је, и јесте, подвргнуто критикама, као решење које је неекономично и лишено суштине, услед чега је законодавац покушао да пронађе „реалнију меру присуства лаичког елемента“.⁴⁸ Законска правила којим је регулисан састав суда изузетно су строго постављена, будући да неправилан састав суда води апсолутној повреди одредаба кривичног поступка, што је и став судске праксе изражен у бројним пресудама.⁴⁹

(чл. 402, ст. 1); доноси одлуку о увиду у приложени налаз и мишљење у појединим случајевима (чл. 403, ст. 1); накнадно одређује непосредно испитивање вештака (чл. 403, ст. 2); наређује извођење доказа ван главног претреса (чл. 404, ст. 1); овлашћује председника већа или судију члана већа да ван главног претреса изврши увиђај или реконструкцију (чл. 404, ст. 2); одлучује о издвајању из списка и одвојеном чувању незаконитих доказа (чл. 407, ст. 1); проширује главни претрес на дело откривено у току његовог одржавања или одлучује о посебном суђењу за то дело (чл. 410, ст. 1); одлучује о уступању предмета вишем суду уколико је за њега тај суд надлежан (чл. 410, ст. 4); одлучује о настављању доказног поступка (чл. 414, ст. 1); одлучује о поновном отварању главног претреса (чл. 415, ст. 3); одлучује о одбацивању оптужнице (чл. 416, ст. 1); одлучује да оптуженом председник већа усмено саопшти пресуду или да му се она достави (чл. 425, ст. 4); одређује и укида притвор након изрицања првостепене пресуде (чл. 425а, ст. 1).

⁴⁸ Горан Илић *et al.*, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд 2013, 128.

⁴⁹ Тако, постојаће апсолутна повреда одредаба кривичног поступка ако је у конкретном случају судило веће састављено од једног судије и двоје судија поротника уместо у саставу од двоје судија и троје судија поротника (решење Врховног суда Србије Кж. I 1215/2004 од 26. априла 2004). Такође, првостепени суд је непрописно састављен и кад суди у већу састављеном од једног судије и троје судија поротника, уместо од једног судије и двоје поротника (решење Врховног суда Србије Кж. I 145/2004 од 15. марта 2005). Ако се у току главног претреса покаже да је за суђење за конкретно кривично дело надлежно веће састављено од двоје судија и троје судија поротника, суд је у том случају дужан да допуни веће и да главни претрес започне изнова (решење Врховног суда Србије Кж. I 607/2009 од 1. априла 2009). Постојаће битна повреда одредаба кривичног поступка и у случају када су у изрицању пресуде учествовали судије поротници који нису одлучивали на главном претресу. Такође, ако је у изрицању пресуде учествовао судија поротник који није суделовао на главном претресу када главни претрес није почео изнова саслушањем оптужених иако је у саставу већа измењен један судија поротник, постојаће битна повреда одредаба кривичног поступка (решење Врховног суда Србије Кж. I 7/2005 од 12. децембра 2005). Вреди скренути пажњу на чињеницу да се решењем о исправци решења не може мењати састав већа које је донело првобитно решење, будући да је такво веће било ненадлежно у моменту одлучивања (решење Апелационог суда у Београду Кж2. 2862/2011 од 25. августа 2011). Али, ако је у записнику о главном претресу погрешно наведено име једног судије поротника који је од почетка учествовао на главном претресу, тиме није учињена битна повреда одредаба кривичног поступка (пресуда Врховног суда Србије Кж. I 954/2004 од 12. маја 2005). Међутим, ко може више може и мање, па неће постојати повреда одредаба кривичног поступка у ситуацији када јавни тужилац на главном претресу измени правну оцену дела тако што га квалификује по блажем кривичном закону, па суд настави да суди у већу тројице уместо петорице (пресуда Врховног суда Србије Кж. I 2375/2006 од 8.

Професор Шкулић запажа да су примедбе које су упућене постојећем систему поротном суђења у Србији углавном оправдане, али се из њих не може априорно извући закључак да судије-поротнике треба потпуно елиминисати из српског кривичног правосуђа јер то, с једне стране, не би било оправдано „с обзиром да је начело зборности уставни принцип који се мора поштовати, а већ сада је толико проширена надлежност судије појединца односно инокосних облика кривичног суда уопште, да то скоро доводи у питање изузетност таквог суђења. С друге стране, не би било рационално да се бројчани однос судија професионалаца и судија-поротника мења тако да професионалци буду у већини, јер би то у неким мањим судовима скоро било и немогуће, значајно би оптеретило и иначе прилично оптерећене судове, а било би и крајње нерационално да су у саставу судских већа искључиво судије професионалци. Коначно, проблем судија-поротника, односно, увелико уочене њихове изразите неактивности у пракси и недовољно квалитетног рада, не треба решавати њиховим укидањем, већ једноставно – далеко бољом селекцијом тих лаичких судија, који чак и не морају бити правни лаици, већ могу бити и правници у пензији или радно активни правници, па чак и истакнути правни стручњаци који нису судије, односно, могу да буду одлични стручњаци из других области, чије познавање може бити веома корисно и у кривичном поступку, као што је то на пример, случај са судијама-поротницима посебног профила који постоје у поступку према малолетницима“.⁵⁰

На крају ових разматрања наглашавамо истраживање проф. др Марка Павловића, које је показало да више од половине судија поротника има завршену средњу школу. На узорку од 2.579 поротника, 43,28% су незапослена лица, 47,61% пензионери а тек 9,1% запослена лица.⁵¹

3. ПОРОТНИ СИСТЕМ У ХРВАТСКОЈ

Када су у питању кривичнопроцесна законодавства земаља у региону, професор Марковић указује на то да је почетак XX века

фебруара 2007). Иако се у том случају није радило о пороти него о већу састављеном од судија професионалаца, важиће иста правила и у случају судија поротника.

⁵⁰ Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2016, 94. Насупрот томе, Колаковић Бојовић наглашава негативан утицај који тај принцип има на ефикасност кривичног поступка и чисто формалну улогу судија поротника у српском кривичном поступку. Вид. Милица Колаковић Бојовић, *Окончање кривичног поступка у разумном року*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2016, 163–177 и 275.

⁵¹ Марко Павловић, „Судије поротници и владавина права“, *Crimen* 7(2)/2015, 170.

донео шаренило у погледу учешћа лаика у суђењу, па имамо државе које су имале мешовите судове, али и оне са поротним судовима.⁵² У Славонији и Далмацији је својевремено постојао суд који се састојао из два колегијума: први је образовало троје државних судија, а други дванаест поротника, при чему су се поротници изјашњавали о томе да ли је окривљени крив за извршено кривично дело или није, а од тога је зависила пресуда суда. Значи, поротници су били задужени за чињенична питања, а судије за правна.⁵³ Затим, Чепуло и Павичић наводе да је чак у XIX веку постојао, на тим просторима, својеврстан именик као регистар судија поротника, у који је уписиван свако ко је задовољавао услове: 30 до 60 година старости, познавање читања и писања, порески цензус од 20 форинти или 24 године старости најмање и висок ступањ стручне спреме, а посебно су били наведени разлози за немогућност вршења дужности поротника.⁵⁴

На подручју Истре, која је тада била под аустријском влашћу, 1850. године донет је Закон о кривичном поступку, којим је уведена порота. Стварна надлежност поротног суда, због материјалних уштеда и спречавања одуговлачења поступка, била је ограничена на поједина кривична дела као што су: сметање унутрашњег мира државе, устанак и буна, злоупотреба службене дужности и примање поклона у службеним стварима, фалсификовање новца, силовање, убиство, прекид трудноће противно знању и вољи мајке, двобој, службена проневера, разбојништво, бигамија итд.⁵⁵ Поротни суд у Истри се састојао из „судишта и дванаест поротника“, при чему је „судиште“ било представљено од пет судија, то јест председника већа и четворице судија.⁵⁶ Анализа поротних суђења за период од 1874. до 1912. године на подручју Ровиња показала је да порота није била блага (што је представљало једну од критика пороте у другим европским државама), те је донела 70,73% осуђујућих, а 29,22% ослобађајућих пресуда.⁵⁷

⁵² Б. Марковић, 98. О учешћу судија поротника у Хрватској вид. Sanja Kutnjak Ivkovic, *Lay Participation in Criminal Trials: The Case of Croatia*, Austin – Winfield 1999.

⁵³ Б. Марковић, 98.

⁵⁴ Dalibor Čepulo, „Sloboda tiska i porotno suđenje u banskoj Hrvatskoj 1848–1918. godine“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 7(1)/2000, 948–949; Anamarija Pavičić, „Sudjelovanje sudaca porotnika u kaznenim postupcima pred Županijskim sudom u Zagrebu“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 12(1)/2005, 66.

⁵⁵ За више информација вид. Dunja Pastović, „Porotno suđenje u Istri prema Zakonu o kaznenom postupku iz 1850“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 20(1)/2013, 203–264.

⁵⁶ *Ibid.*, 209–210.

⁵⁷ Вид. Dunja Pastović, „Analiza prakse porotnog suda u Rovinju 1874.-1918.“, *Zagrebačka pravna revija* 4(1)/2015, 11–39.

Прескачући период заједничке државе, за који ћемо само навести да се као један од најбољих и најпотпунијих прописа којима је био регулисан поступак избора судија поротника након Другог светског рата наводи Закон о судовима Хрватске^{58, 59}, укратко ћемо се, прво, осврнути на ЗКП с краја XX века. Према тим решењима, грађани су учествовали у суђењу, као и у Србији, знатно чешће него данас. Но, пре тога ћемо навести да у Хрватској постоје четири суда: општински, жупанијски (окружни), Високи казнени суд и Врховни суд. Број поротника је и у том систему, у већу, био већи од броја судија професионалаца, а то су била или већа састављена од једног судије и двоје судија поротника или од двоје судија и троје судија поротника.⁶⁰ Према том законском тексту, лаици су могли да учествују у суђењу у свим инстанцама суђења, па је чак и Врховни суд, када суди у другом степену на претресу, био састављен од двоје судија и троје судија поротника.⁶¹

Најновијим ЗКП-ом⁶² законодавац је унео промене у тој сфери. У општинским судовима, који суде за кривична дела за која је запређена казна затвора од пет до дванаест година или новчана казна, састављају се већа од једног судије и двоје судија поротника (чл. 196). Међутим, када је за кривично дело запређена казна затвора до десет година или новчана казна, странке могу да се, до почетка главног претреса, сагласе да се поступак спроведе пред судијом појединцем, који иначе суди за сва кривична дела са запређеном казном затвора до пет година (чл. 196, ст. 3), осим за таксативно набројана кривична дела.⁶³ Дата сагласност се не може опозвати, а судија појединац у том случају има сва овлашћења која иначе има трочлано веће. Жупанијски судови суде у већима састављеним од једног судије и двоје судија поротника, а у већима од двоје судија и троје судија по-

⁵⁸ *Zakon o sudovima, Narodne novine Republike Hrvatske*, бр. 110/97, 27/98, 58/99 и 112/99. Важећи *Zakon o sudovima* је из 2013. године, *Narodne novine Republike Hrvatske*, бр. 28/13, 33/15, 82/15 и 82/16.

⁵⁹ V. Ljubanović, 64.

⁶⁰ О томе на конкретним примерима: Beatrix Elsner *et al.*, „The Criminal Justice Approach: Case Examples“, *European Journal on Criminal Policy and Research* 14(2–3)/2008, 131–132.

⁶¹ *Ibid.*, 131–132.

⁶² *Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine Republike Hrvatske*, бр. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/11, 143/11, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17.

⁶³ То су следећа кривична дела: чедоморство, убиство на захтев, нехатно лишење живота, помагање у самоубиству, полни однос са немоћним лицем, присиљавање на полни однос, полни однос злоупотребом положаја, искоришћавање деце или малолетника за порнографију, тешка кривична дела против здравља људи, изазивање саобраћајне незгоде, убиство, силовање, тешка кривична дела против животне средине и тешка кривична дела против опште сигурности. Дакле, за та кривична дела увек суди веће.

ротника за кривична дела за која се може изрећи казна дугогодишњег затвора (чл. 19д, ст. 1). Дакле, законодавац у Хрватској и даље верује у неправу систем пороте, што је поткрепљено и релативно недавно проведеним истраживањем у тој држави.⁶⁴

Судије поротници се бирају на четири године и могу бити поново изабрани на ту функцију, а услов је достојност за вршење функције. Занимљиво истраживање је спроведено у Општинском суду у Копривници, где 44% узорка представљају реизабрани поротници; 61% испитаника сматра да располажу правничким знањем (иако је свега двоје испитаника запослено као службеници у суду), а 39% да не располажу; 89% њих је изјавило да их председник већа пре почетка главног претреса упозна са кривичним предметом; троје поротника је изјавило да им је увек дозвољено да постављају питања, девет повремено, а шест да им то никад није дозвољено; једанаест поротника сматра да је увек довољно упознато са предметом, шест није упознато у довољној мери, а један није уопште упознат; двоје поротника се изјаснило да су питани за мишљење у вези са кривицом, шесторо их је питано за мишљење у вези са кривичном санкцијом, четворо за оба питања, а пет да нису уопште питани за мишљење о наведеним питањима; коначно, једанаест поротника је навело да њихово мишљење никад није било у супротности са мишљењима судија професионалаца и осталих поротника, седам да се то догађало понекад.⁶⁵

4. ПОРОТНИ СИСТЕМ У МАКЕДОНИЈИ

Као ни друге државе у региону, ни Македонију није заобишла реформа кривичног процесног законодавства. Она је у Македонији имала два главна и паралелна циља: убрзање поступка и његово чињење ефикаснијим и унапређење непристрасности суда и његове праведности.⁶⁶ У реформи је редефинисана улога процесних субјеката у кривичном поступку, наглашен је значај диспозиције

⁶⁴ За више информација вид. Sanja Kutnjak Ivković, „An Inside View: Professional Judges’ and Lay Judges’ Support for Mixed Tribunals“, *Law & Policy* 2/2003, 93–122.

⁶⁵ За више о овом истраживању вид. Vesna Piškorec, „Suci porotnici u kaznenom postupku, s posebnim osvrtom na sudjelovanje sudaca porotnika u kaznenim postupcima na Općinskom sudu u Koprivnici“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 10(1)/2003, 109–121.

⁶⁶ Gordan Kalajdžiev, Gordana Lažetić Bužarovska, „Acceleration of Proceedings – One of the Aims of Criminal Procedure Reform in the Republic of Macedonia“, *Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters: Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application* (ed. Stanko Bejatović), OEBS Mission to Serbia, Belgrade 2013, 108.

странака и могућност избегавања редовног кривичног поступка, а тиме и рационализације и спровођења казнене правде.⁶⁷ Напуштен је стари систем, јер се више није веровало суду и његовој непристрасности, те се пришло процедуралној правди, заснованој на лако утврђивању истине у току поступка.⁶⁸ Законодавац је одлучио да напусти судски патернализам и увео је страначки поступак, по угледу на Италију.⁶⁹

Међутим, целовита промена кривичнопроцесног система није утицала на састав судских већа. У Македонији, као и у претходно описане две државе, постоје велико и мало веће, зависно од казне запрећене за конкретно кривично дело. Тако, првостепено веће састављено од двоје судија и троје судија поротника надлежно је да суди за кривична дела за која се може изрећи казна затвора од петнаест година или тежа казна, те казна доживотног затвора, док је за кривична дела за која је прописана блажа казна надлежно веће састављено од једног судије и двоје судија поротника. Судија појединац је надлежан да суди за кривична дела за која је као главна прописана новчана казна или казна затвора до пет година (чл. 25, ст. 1 ЗКП Македоније).⁷⁰ Када у другом степену суди на расправи, веће је састављено од двоје судија и троје судија поротника, док је, у супротном, састављено од пет судија када суди за кривична дела за која се може изрећи казна затвора од петнаест година или тежа казна, те казна доживотног затвора, а за кривична дела за која је прописана блажа казна надлежно веће је састављено од троје судија (чл. 25, ст. 2 ЗКП Македоније). Коначно, у трећем степену веће је састављено

⁶⁷ Gordana Lažetić Bužarovska, Boban Misoski, „Plea Bargaining under the CPC of the Republic of Macedonia“, *Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters: Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application* (ed. Stanko Bejatović), OEBS Mission to Serbia, Belgrade 2013, 223.

⁶⁸ Гордана Лажетић Бужаровска, Гордан Калајџиев, „Главна расправа према ЗКП Македоније (теорија и пракса)“, *Главни претрес и суђење у разумном року: регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени* (ур. Станко Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд 2015, 112.

⁶⁹ Nikola Matovski, Gordan Kalajdziev, „Efficiency of Prosecutorial Investigation in Contrast to Efficiency of the Defence in Reformed Criminal Procedure (with a particular view on the new Macedonian CPC)“, *Prosecutorial Investigation: Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application* (ed. Stanko Bejatović), OEBS Mission to Serbia, Belgrade 2014, 259. Иначе, Италија је послужила као узор због тога што је то прва европска држава која се окренула англоамеричком законодавству, имплементирајући, примера ради, споразум о признању кривице. Вид. Вељко Турањанин, „Споразум о признању кривице у праву европских земаља – примјер Италије“, *Страни правни живот* 55(2)/2011, 147–166; Вељко Турањанин, *Споразум о признању кривичног дела*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2016.

⁷⁰ Закон о кривичном поступку, *Службени гласник Републике Македоније*, бр. 150/10.

од петоро судија (чл. 25, ст. 3 ЗКП Македоније). Као што видимо, само у трећем степену не може доћи до ситуације да суди веће у коме се налазе и судије поротници.

5. ПОРОТНИ СИСТЕМ У СЛОВЕНИЈИ

Словенија је прва држава у региону која је постала чланица Европске уније. Међутим, њен законодавни развојни пут је био специфичан. Распад бивше Југославије и формирање самосталне државе нису довели до осмишљеног пута у креирању законодавства. На пољу кривичног процесног законодавства било је лутања у покушајима да се формулише стабилан кривични поступак, па су решења кројена како због тренутних потреба, одлука Уставног суда Словеније, потреба увођења нових правних института, тако и због реализације аката Европске уније.⁷¹ Нови Законик о кривичном поступку донет је 2012. године⁷² и њиме је замењен дванаест пута мењан⁷³ законски текст који је важио од 1995. године.⁷⁴ Словеначки поротни систем наликује на описане, с тим што има и одређених разлика. Када је у питању расподела већа по тежини кривичног дела, ситуација је идентична македонској. Дакле, за кривична дела за која је прописана казна затвора од петнаест година или тежа казна, суди велико веће, састављено од двоје судија и троје судија поротника. Међутим, мало веће, састављено од једног судије и двоје судија поротника, суди и за кривична дела за која је прописана блажа санкција и за кривична дела против части и угледа, те кривична дела извршена путем штампе, телевизије или других средстава јавног информисања. Судија појединац је надлежан да суди за кривична дела запређена казном затвора до три године. У другом степену суди веће које је састављено од троје судија, а у трећем степену веће од петоро судија (чл. 25 ЗКП Словеније). Дакле, у Словенији је учешће грађана у суђењу предвиђено само у првостепеном поступку.

⁷¹ Звонко Фишер, „Тужилац као субјекат главног претреса – словеначко законодавство и искуства“, *Главни претрес и суђење у разумном року: регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени* (ур. Станко Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд 2015, 142.

⁷² Законик о кривичном поступку, *Службени гласник Републике Словеније*, бр. 32/2012.

⁷³ Katja Šugman Stubbs, „The Concept of the Phase of Investigation and Slovenian Criminal Procedure Legislation“, *Prosecutorial Investigation: Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application* (ed. Stanko Bejatović), OEBS Mission to Serbia, Belgrade 2014, 88.

⁷⁴ Законик о кривичном поступку, *Службени гласник Републике Словеније*, бр. 63/94.

6. СТРУКТУРА СУДСКИХ ВЕЋА У КРИВИЧНОПРОЦЕСНИМ СИСТЕМИМА БЕЗ СУДИЈА ПОРОТНИКА

6.1. Босна и Херцеговина

У Босни и Херцеговини је постојала неправда порота каква и данас постоји у више држава. Судије професионалци и судије поротници формирали су једно јединствено веће чије функције нису биле подељене, па су заједнички решавали и чињенична и правна питања.⁷⁵ Међутим, истраживање из давне 1974. године показало је да судије професионалци не поклањају поверење поротницима.⁷⁶ Данас је Босна и Херцеговина прва држава у региону која је прешла на суђење пред, искључиво, судијама професионалцима. Не улазећи у посебну анализу сваког закона о кривичном поступку (будући да их има четири: Босне и Херцеговине, Републике Српске, Федерације Босне и Херцеговине и Дистрикта Брчко), због њихове сличности на овом пољу, навешћемо само основне карактеристике које су значајне за овај рад. Према Закону о кривичном поступку Републике Српске⁷⁷, у првом степену судови суде у већима састављеним од троје судија, а за кривична дела за која је као главна прописана казна затвора до десет година или новчана казна суди судија појединац. У другом и трећем степену суди веће састављено од троје судија, а Врховни суд суди у већу од пет судија када одлучује о захтеву за заштиту законитости (чл. 24 ЗКП). Према Закону о кривичном поступку Босне и Херцеговине⁷⁸, у првом степену суди веће кривичног одељења састављено од тројице судија за кривична дела за која је забрањена казна затвора преко десет година, а у другом степену и трећем степену суди веће апелационог одељења састављено од троје судија (чл. 24 ЗКП). Слично решење је предвиђено Законом о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине⁷⁹, према којем у првом степену суди судија појединац за кривична дела за која је забрањена затворска казна до десет година, док веће састављено од троје судија суди за тежа кривична дела, а у другом степену суди веће апелационог одељења суда састављено од тројице судија (чл. 25 ЗКП). На крају,

⁷⁵ Б. Марковић, 98.

⁷⁶ S. Kutnjak Ivković (2003), 103.

⁷⁷ Закон о кривичном поступку, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 53/12.

⁷⁸ Закон о кривичном поступку, *Службени гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/7, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 и 72/13.

⁷⁹ Закон о кривичном поступку, *Службени гласник Федерације Босне и Херцеговине*, бр. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09 и 12/10.

законодавац је у Дистрикту Брчко⁸⁰ регулисао састав већа тако што је прописао да основни суд суди у првом степену састављен од троје судија за кривична дела за која је као главна казна запређена казна затвора преко десет година, а за дела са нижом запређеном казном суди судија појединац. Апелациони суд у другом и трећем степену, када суди по жалбама и по ванредним правним лековима, састављен је од троје судија (чл. 23 ЗКП).

6.2. Црна Гора

Србија и Црна Гора су дуго времена биле нераздвојне земље, па су тако и законска решења била скоро идентична. Међутим, готово одмах након осамостаљења, Црна Гора је одустала од лаика у кривичном поступку и окренула се путу којим је пошла Босна и Херцеговина. Тако, данас црногорско законодавство више не познаје поротни систем, али је постављено питање сагласности тог решења са Уставом Црне Горе.⁸¹ У садашњем Уставу је прописано да у суђењу учествују судије поротници када је то прописано законом (чл. 119 Устава), чиме је законодавцу остављен избор између пороте и већа састављеног искључиво од судија професионалаца, за разлику од некадашњег Устава којим је било одређено да у суђењу учествују судије поротници на начин утврђен Уставом, одакле произилази да је таква одредба императивна.⁸² Према позитивноправним прописима Црне Горе, у првом степену суди веће састављено од троје судија за дела за која се може изрећи казна затвора преко десет година, а за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до десет година суди судија појединац, осим за кривична дела организованог криминала или ако законом није другачије прописано. У другом степену суди суд састављен од троје судија, а у трећем степену веће је састављено од пет судија (чл. 24 ЗКП). На крају можемо да споменемо и то да је, иако у Црној Гори грађани не учествују у суђењу, примећено да су повреде састава већа честе.⁸³

7. ЗАКЉУЧАК

Поротни системи суђења, у различитим варијантама, постоје широм света. Састав судског већа које ће судити за извршена кривич-

⁸⁰ Закон о кривичном поступку, *Службени гласник Брчко Дистрикта*, бр. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08, 17/09, 9/13 и 27/14.

⁸¹ Д. Радуловић (2009а), 88.

⁸² *Ibid.*

⁸³ Драго Радуловић, *Коментар Законика о кривичном поступку Црне Горе*, Правни факултет, Подгорица 2009, 60.

на дела разликује се од државе до државе, а све више се проширује надлежност судије појединца. Међутим, учешће грађана-лаика се све чешће ставља под знак питања. У раду смо се фокусирали на државе са простора бивше Југославије, објашњавајући њихове приступе у регулисању те сложене материје. Међу тим државама, само су се Босна и Херцеговина и Црна Гора окренуле потпуној професионализацији судства, и за пунолетне и за малолетне учиниоце кривичних дела, искључујући судије поротнике из кривичног поступка, док су остале и даље задржале учешће грађана у суђењу, али у различитим формама. У законодавству Републике Србије, правни институт мешовите пороте у српском праву не представља правни трансплантат модерног времена, којим многе државе посежу за законодавним решењима других земаља, већ га је познавало и средњовековно право, почев од Душановог законика. Међутим, у савременом добу порота какву познаје српско законодавство изгубила је сврху. Уместо да судије поротници, као представници народа, у кривичном поступку заузму активну улогу у суђењу, добили смо „леве и десне спаваче“, који најчешће ни на који начин не учествују у поступку. Лепо је примећено да судије поротници учешћем у суђењу више дају привид зборности него што имају утицаја на решавање кривичне ствари.⁸⁴ Такође, посао судије поротника у том случају за њих представља само додатни извор прихода, без труда са њихове стране. Сматра се и да су умногоме изневерена очекивања да ће учешће грађана допринети независности и непристрасности суда.⁸⁵ Треба да обратимо пажњу и на Пејкова запажања да учешће грађана у суђењу није фундаментални захтев правде већ је много значајније прихватање оних који доносе пресуду као независне и непристрасне, што држава треба да обезбеди, јер, у супротном, поротници треба да служе као непроцењива заштита од државе.⁸⁶

Иако представља уставну категорију, законодавац улогу пороте све више маргинализује, што се нарочито огледа у последњим законодавним променама. Редукција кривичних дела за која је она надлежна те проширење надлежности судије појединца на уштрб пороте јасно указују на постепено истискивање тог облика учешћа грађана у суђењу и на њено претварање у реликт прошлости. Једну од највећих сметњи, осим осећаја традиције, свакако представља и чињеница да је за тај корак неопходно променити и Устав Србије. Примедбе које се упућују овако регулисаном поротном систему највећим делом су оправдане, али не би било оправдано уклањати из

⁸⁴ Д. Радуловић (2009а), 84.

⁸⁵ М. Симовић, 78–79.

⁸⁶ F. Pakes, 122.

система лаички елемент у суђењу⁸⁷, ни због уставних принципа ни због демократичности друштва. Остављање грађана у судском поступку може да изазове шире друштвене и политичке ефекте, попут генералне превенције и повећања легитимности правног система.⁸⁸ У сваком случају, постојеће стање је натегнута конструкција и питање је какве ће резултате дати у пракси. С тим у вези, сматрамо да треба размишљати или о увођењу праве пороте, која такође има бројне и предности и недостатке, или о модернизацији постојеће мешовите пороте, макар као прелазно решење, у којој би се поротници бирали као да је у питању права англосаксонска порота. Постојеће решење по коме се поротници бирају на пет година и при томе у појединим судовима суде и у кривичним и у парничним поступцима показало се као неадекватно. Последњи потез законодавца више је, изгледа, усмерен ка минималном задовољавању поменуте уставне одредбе, а даље, ако предложена уставна одредба заживи, потенцијално је могуће да ће поротници бити потпуно уклоњени из кривичног поступка. Треба створити такав систем суђења у коме ће заиста бити оправдано рећи и написати да се пресуда доноси и објављује у *име народа*. А то ће бити могуће само уколико народ буде заиста верно представљен у судници.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Бејатовић, С., „Нови Законик о кривичном поступку – крај реформе или само један корак у процесу реформе?“, *Правни информатор* 16(9)/2013. (Bejatović, S., „Novi Zakonik o krivičnom postupku – kraj reforme ili samo jedan korak u procesu reforme?“, *Pravni informator* 16(9)/2013)
- Бејатовић, С. *et al.*, *Приручник за примену Законика о кривичном поступку*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд 2013. (Bejatović, S. *et al.*, *Priručnik za primenu Zakonika o krivičnom postupku*, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд 2013)
- Бејатовић, С., *Кривично процесно право*, Службени гласник, Београд 2016. (Bejatović, S., *Krivično procesno pravo*, Službeni glasnik, Београд 2016)
- Бугарски, Т., „Судије поротници и оцена доказа по слободном судијском уверењу“, *Зборник Правног факултета у Новом*

⁸⁷ Милан Шкулић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд 2007, 130.

⁸⁸ Stefan Machura, „Silent Lay Judges – Why Their Influence in the Community Falls Short of Expectations“, *Chicago-Kent Law Review* 86(2)/2011, 770; V. Hans (2012), 3.

- Саду 3/2014. (Bugarski, T., „Sudije porotnici i ocena dokaza po slobodnom sudijskom uverenju“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 3/2014)
- Бугарски, Т., *Улога поротника у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад 2016. (Bugarski, T., *Uloga porotnika u krivičnom postupku*, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad 2016)
- Ћепуло, Д., „Sloboda tiska i porotno suđenje u banskoj Hrvatskoj 1848–1918. godine“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 7(1)/2000.
- Чворовић, Д., Турањанин, В., „Улога пороте у француском кривичном поступку“, *Анали Правног факултета у Београду* 1/2015. (Čvorović, D., Turanjanin, V., „Uloga porote u francuskom krivičnom postupku“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 1/2015)
- Dudzinski, J., „Justification for Juries: A Comparative Perspective on Models of Jury Composition“, *University of Illinois Law Review* 4/2013.
- Elsner B. et al., „The Criminal Justice Approach: Case Examples“, *European Journal on Criminal Policy and Research* 14(2–3)/2008.
- Фишер, З., „Тужилац као субјекат главног претреса – словеначко законодавство и искуства“, *Главни претрес и суђење у разумном року: регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени* (ур. С. Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд 2015. (Fišer, Z., „Tužilac kao subjekat glavnog pretresa – slovenačko zakonodavstvo i iskustva“, *Glavni pretres i suđenje u razumnom roku: regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni* (ur. S. Bejatović), Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd 2015)
- Hall, D., *Criminal Law and Procedure*, Delmar Cengage Learning, New York 2012.
- Hans, V., „The Twenty-First Century Jury: Worst of Times or Best of Times?“, *Criminal Law Brief* 1/2006.
- Hans, V., „Jury Systems around the World“, *Cornell Law Faculty Publications paper* 305/2008.
- Hans, V., „What Difference Does a Jury Make“, *Yonsei Law Journal* 3/2012.
- Илић, Г. et al., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд 2013. (Ilić, G. et al., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd 2013)

- Jackson, J., Kovalev, N., „Lay Adjudication and Human Rights in Europe“, *Columbia Journal of European Law* 13(1)/2006.
- Jimeno-Bulnes, M., „American Criminal Procedure in a European Context“, *Cardozo Journal of International Law & Comparative Law* 21(2)/2013.
- Jimeno-Bulnes, M., „A Different Story Line for 12 Angry Man: Verdicts Reached by Majority Rule – the Spanish Perspective“, *Chicago-Kent Law Review* 82(2)/2007.
- Јовановић, М., *Порота средњовековне Србије*, Савез удружења правника Југославије, Београд 1959. (Jovanović, M., *Porota srednjovekovne Srbije*, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd 1959)
- Kalajdžiev, G., Lažetić Bužarovska, G., „Acceleration of Proceedings – One of the Aims of Criminal Procedure Reform in the Republic of Macedonia“, *Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters: Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application* (ed. S. Bejatović), OEBS Mission to Serbia, Belgrade 2013.
- Клајн, И., Шипка, М., *Велики речник страних речи и израза*, Прометеј, Нови Сад 2011. (Klajn, I., Šipka, M., *Veliki rečnik stranih reči i izraza*, Prometej, Novi Sad 2011)
- Колаковић Бојовић, М., *Окончање кривичног поступка у разумном року*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2016. (Kolaković Bojović, M., *Okončanje krivičnog postupka u razumnom roku*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2016)
- Kutnjak Ivković, S., *Lay Participation in Criminal Trials: The Case of Croatia*, Austin – Winfield 1999.
- Kutnjak Ivković, S., „An Inside View: Professional Judges’ and Lay Judges’ Support for Mixed Tribunals“, *Law & Policy* 2/2003, 93–122.
- Langbein, J., „Mixed Court and Jury Court: Could the Continental Alternative Fill the American Need“, *American Bar Foundation Research Journal* 6(1)/1981.
- Lažetić Bužarovska, G., Misoski, B., „Plea Bargaining under the CPC of the Republic of Macedonia“, *Simplified Forms of Procedure in Criminal Matters: Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application* (ed. S. Bejatović), OEBS Mission to Serbia, Belgrade 2013.
- Лажетић Бужаровска, Г., Калајџијев, Г., „Главна расправа према ЗКП Македоније (теорија и пракса)“, *Главни претрес и суђење у*

- разумном року: регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени* (ур. С. Бејатовић), Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд 2015. (Lažetić Bužarovska, G., Kalajdziev, G., „Glavna rasprava prema ZKP Makedonije (teorija i praksa)“, *Glavni pretres i suđenje u razumnom roku: regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni* (ur. S. Bejatović), Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd 2015)
- Ljubanović, V., *Sudjelovanje građana u suvremenom jugoslovenskom krivičnom suđenju*, doktorska disertacija, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb 1983.
- Machura, S., „Silent Lay Judges – Why Their Influence in the Community Falls Short of Expectations“, *Chicago-Kent Law Review* 86(2)/2011.
- Марковић, Б., *Расправе из кривичног поступка*, Геца Кон, Београд 1914. (Marković, B., *Rasprave iz krivičnog postupka*, Geca Kon, Beograd 1914)
- Matovski, N., Kalajdziev, G., „Efficiency of Prosecutorial Investigation in Contrast to Efficiency of the Defence in Reformed Criminal Procedure (with a particular view on the new Macedonian CPC)“, *Prosecutorial Investigation: Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application* (ed. S. Bejatović), OEBS Mission to Serbia, Belgrade 2014.
- McCord, J., McCord, S., *Criminal Law and Procedure for the Paralegal*, West Legal Studies, New York 2005.
- Munday, R., „Jury trial, continental style“, *Legal Studies* 13(2)/1993.
- Neubauer, D., Fradella, H., *America's Courts and the Criminal Justice System*, Cengage, Boston 2018.
- Pakes, F. J., *Comparative Criminal Justice*, Willan Publishing, Portland 2010.
- Pastović, D., „Porotno suđenje u Istri prema Zakonu o kaznenom postupku iz 1850“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 20(1)/2013.
- Pastović, D., „Analiza prakse porotnog suda u Rovinju 1874.-1918.“, *Zagrebačka pravna revija* 4(1)/2015.
- Павловић, М., „Судије поротници и владавина права“, *Crimen* 7(2)/2015. (Pavlović, M., „Sudije porotnici i vladavina prava“, *Crimen* 7(2)/2015)
- Pavičić, A., „Sudjelovanje sudaca porotnika u kaznenim postupcima pred Županijskim sudom u Zagrebu“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 12(1)/2005.

- Piš Korec, V., „Suci porotnici u kaznenom postupku, s posebnim osvrtom na sudjelovanje sudaca porotnika u kaznenim postupcima na Općinskom sudu u Koprivnici“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 10(1)/2003.
- Pizzi, W., *Trials Without Truth: Why Our System of Criminal Trials Has Become an Expensive Failure and What We Need to Rebuild It?*, New York – London 1999.
- Полак, Ђ. *et al.*, *Приручник за судије поротнике војних судова*, Војноиздавачки завод ЈНА, Београд 1960. (Polak, Đ. *et al.*, *Priručnik za sudije porotnike vojnih sudova*, Vojnoizdavački zavod JNA, Beograd 1960)
- Радловић, Д., *Кривично процесно право*, Правни факултет, Подгорица 2009. (Radulović, D., *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet, Podgorica 2009)
- Радловић, Д., *Коментар Законика о кривичном поступку Црне Горе*, Правни факултет, Подгорица 2009. (Radulović, D., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, Pravni fakultet, Podgorica 2009)
- Samaha, J., *Criminal Procedure*, Wadsworth Cengage Learning, Belmont 2012.
- Seetahal, D., *Commonwealth Caribbean Criminal Practice and Procedure*, Cavendish Publishing Limited, London – Sydney 2001.
- Симовић, М., *Кривично процесно право – увод и општи део*, Бихаћ 2005. (Simović, M., *Krivično procesno pravo – uvod i opšti deo*, Bihać 2005)
- Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2016. (Škulić, M., *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2016)
- Шкулић, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Службени гласник, Београд 2007. (Škulić, M., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd 2007)
- Šugman Stubbs, K., „The Concept of the Phase of Investigation and Slovenian Criminal Procedure Legislation“, *Prosecutorial Investigation: Regional Criminal Procedure Legislation and Experiences in Application* (ed. S. Bejatović), OEBS Mission to Serbia, Belgrade 2014.
- Thaman, S., „Europe’s New Jury System: The cases from Spain and Russia“, *Law and Contemporary Problems* 62(2)/1999.
- Thaman, S., „The Good, the Bad, or the Indifferent: 12 Angry Man in Russia“, *Chicago-Kent Law Review* 82(2)/2007.

- Thaman, S., „The Nullification of the Russian Jury: Lessons for Jury-Inspired Reform in Eurasia and Beyond“, *Cornell International Law Journal* 40(2)/2007.
- Турањанин, В., „Увођење адверсарног система у Русији кроз приказ два најважнија института: пороту и споразум о признању кривице“, *Гласник права* 3/2011. (Turanjanin, V., „Uvođenje adversarnog sistema u Rusiji kroz prikaz dva najvažnija instituta: porotu i sporazum o priznanju krivice“, *Glasnik prava* 3/2011)
- Турањанин, В., „Споразум о признању кривице у праву европских земаља – примјер Италије“, *Страни правни живот* 55(2)/2011. (Turanjanin, V., „Sporazum o priznanju krivice u pravu evropskih zemalja – primjer Italije“, *Strani pravni život* 55(2)/2011)
- Турањанин, В., „Поротни систем у Шпанији“, *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније* (ур. Б. Влашковић), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2013. (Turanjanin, V., „Porotni sistem u Španiji“, *Usklađivanje pravnog sistema Srbije sa standardima Evropske unije* (ur. B. Vlašković), Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac 2013)
- Turanjanin, V., „European Systems of Jury Trials“, *US-China Law Review* 2/2015.
- Турањанин, В., *Споразум о признању кривичног дела*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2016. (Turanjanin, V., *Sporazum o priznanju krivičnog dela*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2016)
- Турањанин, В., „12 гневних људи: порота у Русији“, *Европске интеграције и казнено законодавство (Поглавље 23 – норма, пракса и мере хармонизације)* (ур. С. Бејатовић), Интермекс – Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор 2016. (Turanjanin, V., „12 gnevnihi ljudi: porota u Rusiji“, *Evropske integracije i kazнено zakonodavstvo (Poglavlje 23 – norma, praksa i mere harmonizacije)* (ur. S. Bejatović), Intermeks – Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor 2016)
- Васиљевић, Т. *et al.*, *Учешће грађана у суђењу на територији Социјалистичке Аутономне Покрајине Војводине*, Завод за научноистраживачки рад Правног факултета, Нови Сад 1975. (Vasiljević, T. *et al.*, *Učešće građana u suđenju na teritoriji Socijalističke Autonomne Pokrajine Vojvodine*, Zavod za naučnoistraživački rad Pravnog fakulteta, Novi Sad 1975)

Важић, С., „Систем и улога пороте у кривичном поступку (искуства у примени и предлози *de lege ferenda*)“, *Нова решења у кривичном поступку и досадашња искуства у њиховој примени* (ур. С. Бејатовић), Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор 2006. (Važić, S., „Sistem i uloga porote u krivičnom postupku (iskustva u primeni i predlozi *de lege ferenda*)“, *Nova rešenja u krivičnom postupku i dosadašnja iskustva u njihovoj primeni* (ur. S. Bejatović), Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor 2006)

Veljko Turanjanin, PhD

Assistant Professor

University of Kragujevac, Faculty of Law

Dragana Čvorović, PhD

Assistant Professor

Academy of Criminalistic and Police Studies

COMPOSITION OF THE CRIMINAL COURTS

Summary

The composition of a criminal court stands as one of the most interesting issues in the comparative law. Different viewpoints when it comes to the need of including non-professional citizens in the contemporary criminal procedure have contributed to interesting approaches related to regulating this issue. First of all, there are original jury systems that are a feature related mainly to the Anglo-American legal systems, but whose ideas have found their place in the European legislature as well. Furthermore, there are countries where the trial body stands as a separate authority, which consists of professional judges and lay judges, whereas some of the countries have both professional judges and lay judges, the first being in charge of resolving legal issues, and the second ones being in charge of factual issues. There are many articles devoted to the jury systems in the world, but in a very small proportion of them we could find solutions from the mixed court of the Balkan countries. Mixed court is one of the features continental countries. The authors compare Balkan countries, where Slovenia and Croatia being the European Union Members, whereas the rest of them are in the process of accession. Thereby, some of the countries strive to get their courts become more professional

by leaving out citizens non-professional from the composition of trial chamber, while some of them have kept them, whereby the scope of their jurisdiction varies from one country to another. Today, it is a great question whether a mixed court will survive legislative changes, due to the criticism of the jurists and non-jurists.

Key words: *Jury. – Mixed court. – Professional judges. – Lay judges.*

Article history:

Received: 26. 10. 2017.

Accepted: 10. 4. 2018.